

»Delovati!« in tehnologiziran z giljotino), s čimer je bila realizirana ne-telesnost reprezentance, socialnost sama, in vzpostavljena možnost, da se poslej kralje enostavno odstavi ali pa se jim prepove vrnitev? Je bilo obglavljenje utemeljitvena točka Revolucije, nošene na valovih absolutne svobode naravnost v totalitarizem in zahtevajoče repriz? Vprašanje o kraljevi usmrtni kot paradoksnost njegove obsodbe postavlja pod vprašaj pravzaprav vse forme politične reprezentance, ki so se po izumrtju absolutne monarhije – in vsaj v to menda ne dvomimo – zvrstile skozi moderen politični prostor. Kralj vstopa v moderno dobo na nek način »naključno«, da bi v njej dobil povsem določene nove razsežnosti. Prav tako je za izoblikovanje modernega denarja, reprezentance v *ekonomskem*, takorekoč »naključno«, da so prejšnje dobe proizvedle prav zlatnike in srebrnike, v katerih pa je vsaj spočetka nahajal svoj telesni izraz. Kot sicer lahko zlato zamenja papir (celo zelo veliko papirja) ali pa se razpusti v matematično ideelnost, je proces potrjen šele z (vsaj kot žig) vtisnjeno prisotnostjo Vladarja, Imena. Kolikor je lahko odprava modernih form reprezentance v ekonomskem zaenkrat le strukturni krah »meščanskih« razmerij (in vrnitev na predmeščanska), prinaša »dikatura proletariata« strukturni krah »civilne družbe«, tako rekoč razgalja »prazno mesto oblasti« in dovršuje labirint modernega političnega reprezentiranja.

Tedaj (in zlasti tam), ko/kjer se ne slavi »začetkov«, temveč se raje pričakuje konec, jakobinizem pač ne more računati na naklonjenost, vendar to pripada znanim menam zgodovine. Travmatiziranosti, ki iz tega potencialno izhaja, pa se je vseeno moč izogniti na zanesljiv način, ki ga nekateri avtorji (zlasti Neda Pagon) v *Vestniku* tudi dovolj eksplicitno odpro. Tu ne gre le za analitično prodorno razkrivanje enigem, ki so se zapisale v govore Saint-Justa in Robespierrea, ključno mesto ni anatomija in zavrnitev njunih argumentov, ni »prepoznavanje krivcev«. Kot v znanem aforističnem telegramu – *Usmrtiti ne pomilostiti* – se resnica ne razkriva v sporočilu samem, v njem kot objektiviranem zavrtju, temveč v tistem, ki je brzjavko dešifriral, zapisal. V tem pogledu kralja vsakokrat znova ubijemo – ali pomilostimo – mi. Francoska revolucija je ob vsej svoji »objektivni« historičnosti historična še na

ta način, da nam je dostopna le skozi vso siceršnjo zgodovino, da poslej torej ni ločljiva od zgodovine lastnih interpretacij. Kot dokazuje zlasti koristna vpetegnitev sodobnih francoskih zgodovinarjev, jo je tedaj moč obravnavati s čisto strastjo nevtralnosti.

Pavle Zgaga

VINCENT OSTROM

Politička teorija složene republike

(Prevedel in uvodno študijo »Ameriške teorije federalizma« napisal Branko Smerdel, Informator, Zagreb, 1989, 187 str.)

To je prevod druge izdaje knjige V. Ostroma *Political Theory of a Compound Republic: Designing the American Experiment*, ki je izšla pri University of Nebraska Press, 1987. Ker prva izdaja iz leta 1971 ni vzbudila kakšnega večjega zanimanja, je ta obnovljena in razširjena izdaja za mnoge proučevalce politične znanosti in federalizma pravzaprav prva objava. S svojo uvodno študijo pa je Branko Smerdel znanstveno utemeljeno raziskal mesto in vlogo politične teorije sestavljene republike V. Ostroma v sodobni znanosti o federalizmu v ZDA.

V razpravah o sodobnem stanju in perspektivah ameriškega federalizma se posamezni avtorji pogosto sklicujejo na pravo voljo »očetov ustanoviteljev« na philadelfijski ustavni konvenciji (1787). Pri tem se vedno znova vračajo k proučevanju in interpretaciji Federalista, zbirki političnih esejev, ki so jo pod skupnim psevdonimom Publius napisali trije znameniti utemeljitelji: Alexander Hamilton, James Madison in John Jay. Vse do prve izdaje knjige V. Ostroma je bila ta razprava pretežno v rokah študentov Lea Straussa, posebno pa Martina Diamonda, ki je proučil prispevek Federalista k politični filozofiji. Politična teorija sestavljene republike je k temu dodala novo razsežnost v politični teoriji, t. j. ustavno izbiro in planiranje, izhajajočo iz javne uprave in politične ekonomije.

Napisana kot razlaga *Federalista*, ki predstavlja argumente obeh, Jamesa Madisona in Alexandra Hamiltona kot koherentno teorijo, je Ostromova knjiga izviren in vreden prispevek k literaturi o ustanoviteljih. Njegova analiza pa ni zgolj razlaga prave volje tvorcev ustave, kar niti ni bil njegov namen, temveč je poskus rekonstrukcije politične teorije, na kateri so utemeljeni njihovi argumenti, kar pa je vredno znanstvenega napora, ker gre za demokratično teorijo, ki nudi perspektive za reševanje sodobnih problemov. Ostrom se pri tem naslanja na številne avtorje v zgodovini politične misli, od Hobbsa do Tocquevilla, kot tudi na moderne pisce, vključno z Milovanom Djilasom, Martin Luther Kingom Jr. in James M. Buchananom. Celovitost prispevka njegove knjige k politični znanosti je mogoče razumeti edino v tem širokem okvirju.

Pri rekonstrukciji logike in načina razmišljanja pri formuliranju ameriškega ustavnege sistema je moral. V Ostrom preskočiti številne ovire, posebno pa še nejasnosti v uporabi jezika in razlagi motivov in stališč v *Federalistu*. K tej nalogi avtor ni pristopil kot zgodovinar, ampak kot politolog, ki poskuša razumeti in sistematično razložiti teorijo, ki sta jo uporabljala Hamilton in Madison. Takšne teoretične zamisli in ustrezen znanstveni aparat predstavljajo intelektualno orodje za prodiranje v bistvo problema. Smoter teorije je, ali da se premisli bistvo problema ali da se ga pojasni drugim, pri tem pa teoretična izvajanja služijo kot osnova za ugotavljanje odnosa med pogoji in posledicami. Opuščanje teorije v korist pragmatičnega reševanja vsakodnevnih problemov pri urejanju institucij oblasti siromaši znanost o političnem planiranju, ki naj bi predstavljala celoto spoznanj kot podlago za možnost izbire med alternativami. Prava naloga politične znanosti je zato zagotoviti spoznanja o implikacijah, ki izhajajo iz izbire med alternativami pri sprejemanju odločitev na ustavni ravni. Politološko in pravniško rezoniranje *Federalista* tudi ni nič drugega kot poskus, da se premislijo implikacije, ki sledijo, ko posamezniki izbirajo strategije v okviru vzpodbud, inherentnih strukturam situacij, v katerih se odloča. Kolikor je mogoče razumeti in določiti strukturo vzpodbud v situacijah sprejemanja odločitev, je možno tudi oceniti, kako te strukture vplivajo na izbiro ter kako opravljena izbira vpliva na posledice. Kot

antiteza vsevednemu opazovalcu je ta metoda utemeljena na naslednjih postavkah: 1. individualistični postavki o političnem delovanju, 2. načelu relativne prednosti, 3. predpostavki človekovih napak ob sposobnosti učenja in 4. načelu političnega omejevanja (z logiko vzajemno produktivnih in vzajemno destruktivnih odnosov).

Politična analiza v *Federalistu* se naslanja na koncepcijo ustave kot instrumenta, s katerim se oblikuje sistem vladavine, utemeljen na presojanju in izbiri. Razlikovanje med ustavo in zakoni služi avtorju za opredelitev bistvenih elementov procesa ustavne izbire, za formuliranje ustavnih določb kot izvedljivih pravnih instrumentov in za obravnavo specifičnega značaja ameriške teorije ustavne izbire. Pristop, ki obravnava ustavo kot pravni instrument omejene vlade, zahteva takšno strukturo političnih odnosov, ki omogoča, da izvrševalci pooblastil vlade spoštujejo ustavne določbe. Ustava je torej celota pravil, ki določajo meje in pogoje izvrševanja oblasti. Zato je ustavna raven analize kritičnega pomena za politično znanost.

Proces ustavne izbire je temeljnega pomena za vsako demokratično družbo. Poleg tega ustavna izbira ni opravljena enkrat za vselej. Ustavna kot vsa druga pravna pravila so odvisna od razumne presoje o njihovi uporabi. Za integriteto ustavnega sistema pa je potrebna tudi ustrežna teorija, da bi se ohranila kot pri izvirnem sprejemanju. Ostrom predlaga teorijo ustavne izbire namesto teorije suverenosti, pri čemer je osnovno vprašanje možnost vzpostavitve takšne ureditve, v kateri državljani sami upravljajo družbene zadeve, kot možne alternative ustavnemu sistemu, zasnovanemu na državni suverenosti in legitimnem monopolu prisile. Problem sposobnosti človeških družb, da v okviru realno obstoječih možnosti racionalno izberejo najboljšo alternativo in z medsebojnim sporazumevanjem uredijo svoje odnose, tako da se samoupravni procesi v takšni skupnosti lahko reproducirajo z notranjo logiko pluralističnega političnega sistema različnih interesov in institucionalnega mehanizma za konstruktivno reševanje interesnih konfliktov, je v ospredju Ostromovega zanimanja in po svoji samoupravni rešitvi edina alternativa birokratskemu Leviathanu, ki vse bolj prevladuje v svetovnih razmerah.

Ko razvija teoretično koncepcijo in teme-

Ije ustavnega modela družbe, ki se sama upravlja brez posredovanja države, Ostrom obravnava najprej rudimentarna pravila ustavnega planiranja, pomembna za urejanje političnih institucij, vključno s temeljnim problemom možnosti tiranije večine. Pri tem leži ključ tega modela v osnovnih skupnostih, v katerih ljudje živijo, delajo in obvladujejo to, kar Tocqueville imenuje »znanost o združevanju, ki je temelj vseh znanosti«. Pogoj za uresničevanje te zamisli je tudi kolektivna zavest, ki jo Ostrom imenuje »skupnost razumevanja ljudi«. Delitev oblasti, prekrivanje pristojnosti in podvajanje kapacitet omogočajo izbiro med alternativami. Takšen sistem je občutljiv za specifične zahteve državljanov, zmanjšuje stroške, omogoča izvrševanje funkcij v skladu z zahtevami javnosti, kontrolo itd. V nadaljevanju analize raziskuje avtor problem velikosti in načelo političnega predstavljanja in razdela zamisel republikanskega zdravila za bolezen tiranije večine, kar je doseženo s sestavljenim ustrojem republike.

V naslednjem poglavju obravnava avtor federalizem kot teorijo konkurirajočih režimov in opredeljuje, kako naj bi federativni sistem funkcioniral. V nasprotju z drugimi avtorji V. Ostrom federalizma kot glavne inovacije v Federalistu ne vidi kot ustavno decentralizacijo niti kot zastarel sistem v jakobinski ali managerski interpretaciji, ki priporoča centralizacijo. Stvarno federativnost ustave vidi v terminih politične in administrativne teorije, ne kot dano, temveč kot znanilca kibernetične teorije. Načelo federalizma je po Ostromu nenehno ponavljana ustavna izbira. Federalizem zanj nikakor ni samo delitev pristojnosti med različnimi ravni in strukturami organizacije oblasti, niti ne samo zapleten odnos med različnimi enotami, ki si delijo oblast. Federalizem je v Ostromovi teoriji predvsem družbeni odnos, iz katerega je eliminirana dominacija in oblast in zato zahteva skupno delovanje ljudi v iskanju rešitev političnih problemov skupnosti. Federalizem je enako uporaben kot načelo teritorialne organizacije političnih skupnosti in kot načelo funkcionalne organizacije javnih služb. Federalizem omogoča vzpostavljane enakopravnosti pri sprejemanju ključnih političnih odločitev ustavnega značaja in kontrolo nad izvrševanjem javnih pooblastil, zato je nujen pogoj za demokracijo in svobodo. Kot samoupravni koncept je v ospredju demokratične misli v ZDA. Koncepti federalizma in ustavne vladavine so

temeljni koncepti politične teorije, čeprav še nismo popolnoma prodrli v celoto njihovih implikacij.

Koncept federalizma Ostrom interpretira kot ustavno izbiro, uporabljeno tako, da ustreza večjemu številu različnih enot oblasti znotraj sistema vladavine, v katerem je vsaka enota podvržena izvedljivim pravilom ustavnega prava in sami upravljalci vladavini prava, z avtonomijo v njihovih medsebojnih odnosih, toda znotraj okvirov vseobsežnega sistema organizacije oblasti. Poudarjanje institucionalnih aspektov ne zmanjšuje pomena družbenih pogojev za delovanje sistema. Sporazumevaje, dogovarjanje in pogajanja omogočajo doseganje kompromisnih rešitev na podlagi splošnega soglasja o objektivno obstoječi skupnosti interesov in legitimnosti interesov drugih pripadnikov skupnosti. Strpno oblikovanje federativnih struktur – namesto simetričnih birokratskih hierarhij, ki težijo k centralizaciji, bogastva oblik namesto enega organizacijskega načela – so edina učinkovita strategija za reševanje družbenih in nacionalnih problemov tudi pri nas, v obstoječi krizi političnega sistema.

Knjiga vsebuje še obravnavo problema organizacije upravljanja na nacionalni ravni in retrospektivo ameriških eksperimentov z ustavno izbiro po dveh stoletjih izkušenj. Centralizacijo ameriške vlade v 20. stoletju smatra avtor za glavni izziv politični teoriji sestavljene republike. V zadnjem poglavju še enkrat obravnava možnosti sistema vladavine, utemeljene na premišljanju in izbiri. Ustavna raven analize mora biti konfrontirana z družbeno stvarnostjo. Ustavna izbira nudi normativno perspektivo skladno s pozitivno analizo.

Čeprav vzbuja Ostromov pristop tudi nekatere pomisleke o iluzornosti in utopizmu, nedvomno lahko služi ne samo za študij ustavne analize in federalizma, ampak tudi za izboljšanje našega (jugoslovanskega) sistema z nekaterimi inovacijami. Z uvodno študijo B. Smerdela je knjiga obogatena, pri čemer še posebej opozarjamo na poglobljeno in nazorno obravnavo teorije ustavne izbire, ki se tudi z Ostromom vse bolj uveljavlja. Naslanjanje na razum in relativno svobodo izbire – namesto na odvisnost od naključja in prisile – je kljub vsemu dolgoročno najbrž edina perspektiva za ves svet, in seveda tudi ali pa še posebej za nas.

Marjan Brezovšek